

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Sayı: 7 • Haziran 2023 • 51-64
Issue: 7 • June 2023 • 51-64

Manevi Danışmanlık Açısından Asr Suresi'nin Psikolojik Analizi

Psychological Analysis of Surah Al-Asr
in Terms of Spiritual Counseling

M. Naci Kula

Doç. Dr.

Uludağ Üniversitesi

Eğitim Fakültesi

E-posta: nkula@yahoo.com

Orcid: 0000-0003-1763-9620

Bursa / Türkiye

Associate Professor

Uludağ University

Faculty of Education

E-mail: nkula@yahoo.com

Orcid: 0000-0003-1763-9620

Bursa / Turkey

<https://doi.org/10.56432/tmdrd.1173879>

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Makale Türü • Article Type Araştırma • Research
Geliş Tarihi • Received 12 Eylül 2022 • 12 September 2022
Kabul Tarihi • Accepted 09 Nisan 2023 • 09 April 2023

Ö z e t

Bu makale, Asr Suresi'nin bireyler için manevi önemini irdeleyerek surenin manevi danışmanlık açısından anlam ve önemini tartışmayı amaçlamaktadır. Yapılan bu çalışma, konu ile ilgili kaynaklardan yararlanılarak hazırlanan teorik bir çalışmadır. Allah, Asr Suresi'ne zamana yemin ederek başlamış, mutlak anlamda zaman içerisinde insanın zararda veya mutsuz olduğuna işaret etmiş ve hayatının kaliteli, huzurlu ve mutlu olması açısından insana manevi destek sağlayacak dört önemli hususa odaklanmıştır. Bu dört hususun ilki "iman etmek"tir; ikincisi imanın pratik boyutunu ihtiva eden "salih amel" (işlemektir); ve bu iki hususun pekişmesi ve sürdürebilmesine imkân sağlayan davranışlar olarak da "hakkı ve sabrı tavsiye etme" gelmektedir. Bu hususlar insanın hayatla kuracağı ilişki açısından da ayrı bir öneme sahiptir. İman, insanın sadece Allah'a inanması olarak yaşanan bir durum olmayıp aynı zamanda insanlar için kendisinden yüce ve kudretli bir varlığa inanmanın sağladığı bazı psiko-manevi destekleri de beraberinde getirmektedir. Bunların başında, insanın kendisine şah damarından daha yakın olan (Kur'an 50/10) bir yaratıcının varlığını hissederek kendinin bu hayatta yalnız olmadığını fark etmesi yer almaktadır. Ayrıca insan, kendisine yakın olan Allah'ın ona her zaman yardımcı olacağı inancıyla da kendini güvende hissedebilmektedir. Bu yönleri ile iman, insan hayatında temel bir manevi destek unsuru olarak görülebilir. Asr Suresi'nde zikredilen ikinci husus olan "salih amel" (işlemek) imanın dışı yansıyan ve insanın Allah ile olan ilişkisini güçlü ve sürdürülebilir kılan bir davranış biçimi olmakla birlikte bireyin kişilik ve karakter gelişimine olumlu yönde katkı sağlayan bir yapıya sahiptir. Surede geçen üçüncü husus olan "hakkı tavsiye etmek", sosyal bir varlık olan insanın yaşadığı olaylar karşısında doğru ve gerekli olanı gerçekleştirmesine yardımcı olmanın yanı sıra sağlıklı toplum oluşumuna katkı sağlamaktadır. Surede yer alan son husus olan "sabrı tavsiye etme" eylemi önceki hususların, bireyin hayatında gerçekleşmesi ve yaşanabilecek zorlukların aşılmasında etkili olabilecek manevi bir değer olarak görülebilir. Ayrıca sabrı tavsiye etme, olumlu davranışların kazanılmasında etkili olabilecek önemli bir manevi destek kaynağı olarak değerlendirilebilir.

A n a h t a r K e l i m e l e r

Manevi danışmanlık ve rehberlik • Asr Suresi • Umut duygusu
Manevi destek • Zorluk ve sıkıntı

A b s t r a c t

This article aims to discuss the meaning and importance of “Surah Al-‘Asr” in terms of spiritual counseling, examining its spiritual significance for individuals. It is a theoretical study prepared by drawing on relevant academic sources. Allah begins the Surah by swearing by time, indicating that in an absolute sense, humans are at a loss or unhappy when they cannot manage their time properly. The Surah focuses on four important aspects that provide spiritual support to individuals for a high-quality, peaceful, and happy life. The first aspect is “having faith in God”, followed by “(performing) righteous deeds”, which encompasses the practical dimension of faith. The Surah also emphasizes the importance of “advising truth” and “patience” as behaviors that reinforce and sustain faith and righteous deeds. These aspects also hold separate significance in terms of the relationship individuals establish with life. Faith is not only about believing in Allah but also entails various psycho-spiritual support for individuals who believe in a higher and powerful being. One of the primary benefits is the realization of the existence of a creator who is closer to the individual than their jugular vein (Quran 50:10), leading to the awareness that they are not alone in this life. Moreover, believing in Allah's constant assistance provides individuals with a sense of security. Thus, faith can be seen as a fundamental element of spiritual support in human life. “(Performing) righteous deeds”, the second aspect mentioned in the Surah, is the outward expression of faith and strengthens the individual's connection with Allah, contributing positively to their personality and character development. The third aspect, “advising truth”, not only assists individuals in performing the right and necessary actions in the face of life's events but also contributes to the formation of a healthy society. The final aspect mentioned in the Surah, “advising patience/perseverance”, is a spiritual value that can effectively support the realization of the previous aspects in an individual's life and help overcome difficulties. Additionally, advising patience can be considered an important spiritual support for acquiring positive behaviors.

K e y w o r d s

Spiritual counseling and care • Surah Al-‘Asr • Sense of hope
Spiritual support • Difficulty and distress

Giriş

İnsan, zaman olgusunun içerisinde hayatını anlamlandırır ve birtakım eylemleri gerçekleştirerek kendi varlığının önemini kavrar. İnsan için bu derece önem taşıyan zamanın nasıl geçirildiği veya geçirileceği hususu da zamanın varlığı kadar önem taşımaktadır. Allah ise Asr Suresi'nde, insanın genel olarak zamanı yeterince iyi değerlendiremediğini belirtmiş ve kaliteli zaman geçirmek adına insanın nasıl davranışlar sergilemesi gerektiğini dört farklı davranış türü üzerinden ifade ederek bireye manevi destek sağlamıştır.

Allah, sureye asra, yani zamana, yemin ederek başlamıştır; zamanın insan için bir değer ve kıymeti olduğunu hatırlatmıştır; (Kandemir, 2021: 420) akabinde insanın zararda ve ziyanda olduğuna dikkat çekmiştir. İnsanın zaman ile ilişkisi açısından hüsranda olduğunun belirtilmesi üzerinde durulması ve düşünülmesi gereken bir husustur. Öncelikle bu durum, insanın zamanın akışına kendini kaptırması olarak düşünülebilir. Çünkü insan sosyal bir varlık olarak içinde bulunduğu grup ya da toplumun alışkanlıkları ve davranış kalıplarına uygun davranmaya meyillidir. Öte yandan, insanın sosyal uyumu ile de bağlantılı olan bu durum, çoğu zaman var olan davranış kalıpları içerisinde bazı kayıplara neden olabilmektedir. Örneğin; günümüzün haz ve hız çağı olma özelliği (Sayar, 2020: 218; Sayar, 2007: 30-31;81-82; Özburun, 2016: 13-14), insanın fiziki ve ruhsal açıdan bazı sorunlarla karşılaşması ile sonuçlanmaktadır. Bunların başında stresin insan yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelmesi yer almaktadır. Benzer şekilde, teknoloji ve zararlı madde bağımlılığı gibi diğer birçok unsur hız çağında daha yaygın hale gelen tipik zararlı insan davranışlarıdır.

İnsanın zaman açısından ziyanda olacağı bir diğer durum da, ahiret hayatı açısından bu dünyada başta Allah'a karşı görev ve sorumlulukları olmak üzere gerçekleştirmesi gereken davranışları yapmama veya hakkıyla yapamama gibi bazı davranışlar sergilemesidir. Nitekim, Bakara Suresi 27. ayette ; “Onlar ki, Allah'a vermiş oldukları sözü kesin bir ahit hâline getirdikten sonra bozarlar, olduğu ilişkileri keserler ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarırlar. İşte onlar hüsrana uğrayanlardır” şeklinde bir ifade ile insanın zamanını nasıl geçirdiğine ilişkin dikkat çekici bir hatırlatma yapılmıştır. Aynı şekilde, Habil ve Kabil olayı üzerinden, Maide Suresi 3. ayette bir kardeşin, kendi ihtiraslarına kurban olarak diğerini öldürmesiyle hüsrana uğradığı anlatılarak insanın zaman karşısında ziyanda olduğu vurgulanmıştır.

Yukarıda belitilen bütün bu hususlar bir arada değerlendirildiğinde, insanın zamanını nasıl geçirmesi gerektiğinin cevabı aranan

önemli bir soru olduğu anlaşılmaktadır. Allah da Asr Suresi ile birlikte kulunun yaşamında önemli bir yer tutan bu sorunun cevabına değinmekte ve kuluna manevi destek vermektedir. Bu çalışmada, Asr Suresi'nin değindiği iman etme, salih amel işleme ve sabrı ve hakkı tavsiye etme olarak sıralanabilecek dört temel davranış biçimi Allah'ın kuluna sağladığı manevi destek bağlamında ele alınarak surenin insan psikolojisi ile bağlantılı bir analizi yapılmaya çalışılacaktır.

a. Konu ve Önem

İnsanoğlu hayatın içerisinde gerek kendi yaşadığı olaylar gerekse içinde bulunduğu çevrenin etkisiyle birtakım davranışlar sergileyen bir varlıktır. Kişinin hayatında gerçekleştirdiği davranışlar, öznel boyutta, daha çok kendi bakış açısı dâhilinde, ona makul ve meşru gelse de genel olarak bazı eksiklikleri ve yanlışları ile sıkıntı oluşturabilmektedir. İnsan hayatı, dini açıdan bakıldığında insanın sadece yeryüzünde geçirdiği zamandan ibaret değildir. Aksine, dünya yaşamı ahiret hayatını da kuşatmakta ve etkilemektedir. Bireyin doğumundan ölümüne kadar yaşadığı olaylar ve durumlar ise genelde insanın arzuladığı ve beklediği şekilde olmadığından insan, kul olarak belirli psikolojik dayanak kaynaklarına ihtiyaç duyabilmektedir. Buna uygun olarak, Asr Suresi'nde Allah, yarattığı varlığın özelliklerini bildiğini ifade etmektedir; bir yaratıcı olarak sureye zamana yemin ederek başlamış ve insanın zararda ve ziyanda olduğunu belirttikten hemen sonra bu durumdan kurtulabilmesinin belirli yöntemlerle mümkün olduğunu söylemiştir. Bunlar: iman etme, salih amel/hayra yönelik işler yapma ve hakkı/doğruyu ve sabrı tavsiyedir.

Surede zikredilen bu hususların, Allah tarafından kuluna manevi bir destek ve yardım olarak verilen bilgiler olması ve yapıldığında da manevi açıdan insanın hayatını güzelleştirecek ve yaşayacağı zorlukları aşmasına yardımcı olabilecek nitelikte olması, konunun manevi danışmanlık açısından önemini ortaya koymaktadır. Çünkü manevi danışmanlık, bireyin yaşamını kaliteli hale getirmesine, yaşadığı zorlukları ve sıkıntıları aşmasına katkı sağlamasının yanı sıra bireye manevi referanslar gösteren ve bunları kullanma becerisini kazandıran bir niteliğe sahiptir (bkz. Ayten 2015:123-124). Bu nedenle de Asr Suresi'nin manevi danışmanlık açısında ele alınması gereken bir sure olduğu söylenebilir.

b. Yöntem

Bu çalışma deneyimin, eylemin ve olayların nasıl anlamlandırıldığına odaklanan nitel bir çalışmadır. Asr Suresi nitel bir çalışma yöntemi olan tematik analiz yöntemi ile incelenmiştir. Asr Suresi manevi danışmanlık açısından ele alınırken konu ile ilgili başta Muhammed Hamdi

Yazır'ın "Hak Dini Kur'an Dili" Mevdudi'nin "Tefhim'ül Kur'an ve Mehmet Okuyan'ın "Kısa Surelerin Tefsiri" gibi bazı tefsirler ve diğer alanlarda yapılan çalışmaların yanı sıra manevi danışmanlıkla ilgili alan yazın dikkate alınmıştır.

c. Asr Suresi ve Bağlamsal Önemi

Asr Suresi, Mekke'de indirilmiştir; üç ayetten ibarettir; Kur'an-ı Kerim'de nüzul sırasına göre 13 ve tertib üzere 103. sıradadır; adını ilk ayetteki "asır/yüzyıl, ikinci vakti" anlamına gelen "el'asr" kelimesinden almıştır (Yazır, tarihsiz: 421; Okuyan, 2015: 601; Şener, Sofuoğlu & Yıldırım, 2016: 601).

Kur'an-ı Kerim'in 103. suresi olan Asr Suresi'nde Allah, asra yemin ederek insanın hayatını geçirdiği zaman ile ilgili zararda ve ziyanda olduğu uyarısıyla insanın zaman algısını değiştirecek manevi destek unsurlarına dikkat çekmektedir. Zaman, sadece içinde bulunulan anda geçirilen ve birtakım eylemlerin yapıldığı bir olgu olmayıp verimli ve iyi işlerle değerlendirilmesi gereken bir süreçtir. Allah, bu surede zamanı zıyan edip boşa harcamamak adına insana dikkat etmesi gereken dört hususun olduğunu söyleyerek manevi destek sunmuştur. Bu hususlar iman etme, salih amel işleme ve hakkı ve sabrı tavsiye etmek olarak sıralanmıştır. Dolayısıyla Asr Suresi, insanın doğumundan ölümüne kadar hayatını sürdüreceği zaman diliminde kaliteli ve verimli zaman geçirmesini sağlayacak manevi unsurlarla ilgili olarak ona rehberlik niteliğinde bilgileri taşıdığı için özel bir öneme sahiptir.

d. Manevi Danışmanlık Açısından Asr Suresi

İnsanın manevi yönünü geliştirmesine önem atfeden İslam dininin kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim, insanın hem Allah'la hem de diğer insanlarla, tabiat ve evrenle olan ilişkisini düzenlemekte ve bunlara bağlı görev ve sorumluluklarını açıklamaktadır. Dolayısıyla, Kur'an, insanın Allah'ın emanetini koruma ve geliştirip yönetme görevini (Kur'an, 2/31) yerine getirmesine imkân sağlayan bilgileri de kapsayan bir kitaptır. Kur'an-ı Kerim'de yer alan Asr Suresi, tam da buna uygun olarak bireyin hayatında zaman yönetimi konusunda nasıl davranması gerektiğini aktarmakta ve Müslüman bireylere manevi destek sağlamaktadır.

d.a. Zaman Algısının Kaliteli Zamanı Oluşturmadaki Rolü

İnsanın varlığı zaman kavramından bağımsız düşünülemez. Hali hazırda insan, yaptığı eylemleri zamanla ilişkilendirerek değerlendirir. Yine insan, geçmişte yaptığı davranışları ile bağlantılı olarak pişmanlık, utanç, gelecek için endişe ve kaygı gibi bazı duygular yaşamaktadır. "An"

dediğimiz içinde bulunulan vaktin kıymeti ise çoğu zaman anlaşılama-
maktadır. Zira Asr Suresi, zamanın geçmiş, gelecek ve “an” boyutuna
işaret ederek insana vaktini bir bütün halinde nasıl değerlendireceğini
öğretici niteliğe sahiptir. Zaten “asr” kelimesi kendi başına “yüzyıl ve
ikinci vakti” anlamına gelmektedir (Yazır, trhsiz, c.9: 421-422).

Allah, Asr Suresi’ne “asra yemin olsun ki...” diyerek başlamakta-
dır. Bu hitap şekli, yani Allah’ın bir şeye yemin etmesi, tefsirlerde de be-
lirtildiği üzere, o şeyin önemini ve insan için değerini ortaya koymaktadır
(Mevdudi, 1991: 224-225; Yazır, tarihsiz: 421-427). Allah, sureye surenin
kelime anlamına uygun olarak asra yani yüzyıl gibi uzun ve fakat ikinci
vakti gibi kısa sayılabilecek zamana yemin ederek başladığından zamanın
insan açısından ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu da insa-
nın zamanı nasıl değerlendirilmesi gerektiğine de vurgu yapan bir algıyı
beraberinde getirmektedir. Zira özellikle çocukluk ve gençlik dönemle-
rinde birey için zaman, çok uzun sureli bir vakit olarak algılanırken za-
manın değerlendirilmesinde farkındalık düzeyi arzulanana noktaya ulaş-
mamaktadır. Çünkü insan, çocukluk ve gençlik döneminin gelişim özel-
likleri nedeniyle hayata dair öğrenilmesi gereken hususların fazla oluşun-
dan kimliğini keşfetme ve zamanını iyi değerlendirmede bazı zorluklarla
karşılaşabilmektedir (bkz. Ataç, 1991: 171-175, 309-315). Ayrıca, sosyal
hayatta yaşanan değişim, zamanla ilgili algı ve onun geçirilmesindeki tu-
tum ve davranışları da şekillendirmektedir (bkz. Özer, 2005: 305-306).
Öte yandan, günümüzde, bilgiye erişebilirlik ve ulaşılabilirlik geçmişe
göre daha hızlı ve çok yoğunudur. İnternetin yaygınlaşması ve cep tele-
fonlarının günlük yaşamın bir parçası haline gelmesi, bilgiye ulaşma ve
çok çeşitli bilgi ile karşılaşmayı sağladığından hayatı kolaylaştırdığı kadar
bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Özellikle, doğru ve sağlıklı
bilgiye ulaşmak oldukça güç hale gelmiştir (Çoştu, 2019: 58; Koca,
Tunca, 2020: 79; Güler, Bayzan & Güneş, 2016: 1-2).

İçinde bulunduğumuz dönemin bu tür özellikleri, bireyin davra-
nışlarını şekillendirmekte, bilgi ile ilişkisini yönetmekte ve doğru bilginin
günümüzde önemli bir güç haline gelmesine neden olmaktadır. Bu da
insanın toplumdaki statüsüne etki etmektedir. Bilgiyi kullanma becerisi,
kendi başına insanı diğer varlıklardan ayırt eden bir özellikken bireyin
kendini, içinde bulunduğu tabiatı ve yaşadığı olayları tanıması ve eylem-
lerini şekillendirmesi ile de ilişkilidir. Bütün bunlar ise zaman kavramının
doğru yönetiminden bağımsız değildir (Kayadibi, 2020: 11-12; Kande-
mir, 2021: 417-418)

**d.b. ‘İman Etme’ İlkesinin Kaliteli Zaman Geçirme ve Bi-
reyde Güven Duygusu Oluşturmaya Destek Olması**

Asr Suresi'nde insanoğlunun zaman karşısında zararda olduğu belirtilmekte ve en başta iman etme ile birlikte bu zararı önleyebilecek dört farklı manevi destek unsurundan bahsedilmektedir.

İnsan, bilgisizlik, ihmalkârlık ve dikkatsizlik gibi nedenlerden ötürü zaman yönetimi açısından yetersiz kalmaktadır. İnsan yaşamında değişen ve gelişen şartlar, yoğun ve yorucu hayat koşulları, teknolojik gelişmelerin bağımlılık gibi beraberinde getirdiği bazı sonuçlar zaman yönetiminde aksaklıklara sebep olmaktadır. Örneğin; “Hane Halkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım” araştırmasına göre, 2021 yılında 16-74 yaş grubundaki bireylerde internet kullanım oranı %82,6 iken bu oranın bir önceki yıl %79,0 olduğu tespit edilmiştir (TUIK, 2021). Ek olarak, 2020 yılında Türkiye’de ortalama, kişi başına, günlük 4 saat 33 dakika gibi bir televizyon izleme oranı düşmektedir (aa.com.tr, 2021). Rakamların ifade ettiği üzere, günümüzde teknoloji bağımlılığı ve dijital teknolojinin kullanım süresindeki artış ile birlikte zaman yönetimi konusu bireylerin sorun yaşadığı ve yaşayacağı önemli bir sorun haline gelmektedir.

Asr Suresi'nde ise insana zamanını iyi değerlendirmesi için bir takım öğütler verilmiştir. Yukarıda da belirtildiği üzere iman eden kişiler bu öğütlerin başıca muhataplarıdır. Çünkü iman, insanın hür iradesi ile yaratıcı olarak kabul ettiği Allah’a bağlanması ve hayatını sürdürürken de O’nunla olan ilişkisi çerçevesinde davranmasını gerektiren bir eylemdir. Birey, doğru bir iman bilinci sayesinde Allah’a karşı görev ve sorumlulukları olduğunu farkındadır; Allah’ın kendisini yaratarak ona hayat hakkı verdiğini ve dolayısıyla da bu hayatı sürdürmede ona sunulan en önemli öğelerden olan zamanını iyi değerlendirmesi gerektiğini fark edebilir. Ayrıca iman, bireyin hayatta yalnız olmadığını ve kendisine şahdamarından daha yakın olan Allah’ın (Kur’an, 50/16) varlığını idrak etmesi ile kendini güvende hissetmesini sağlar. İmanın kelime anlamında da var olan “güven” (Mehmedoğlu, 2013: 52-53) Erikson’un (1987: 222-223) da belirttiği gibi insan hayatında kazanılması gereken en temel duygudur. Güven duygusu ile birey, yaşadığı zorluklar karşısında Allah’ın kendisine yardım edeceği inancıyla hayata ilişkin olumlu, umutlu ve güçlü bir baş etme yöntemi geliştirerek ona bahşedilen zamanı verimli bir şekilde kullanabilir. Kısacası iman, bireyde güven duygusu sağlamanın yanında sorumluluk bilinci ile kaliteli bir zaman geçirme imkânı da sağlayabilir. Çünkü iman, bireyin Allah’ın varlığını şah damarından daha da yakın hissetmesine vesile olacağından, yapacağı davranışları rastgele ya da keyfi bir şekilde yapmak veya zamanını boş şeylerle geçirmek yerine sorumluluk bilinci ile hareket etmesine yardımcı olur. Zaten sorumluluk, bir insanın içinde bulunduğu şartlar çerçevesinde üzerine aldığı maddi

ve manevi her türlü yükümlülüğü ifade eder. İnsanın sorumlulukları sadece toplumsal denetim mekanizmaları veya vicdanı ile ilişkili değildir; insan ayrıca Allah'a, kendinden aşkın bir varlığa, imanın getirdiği sorumluluklara sahiptir; insanın dini sorumlulukları ise bu ilk iki sorumluluğu tamamlayıcı bir özelliğe sahiptir (Nazıroğlu, Gün, Kılıç, Kaya, 2016: 199-200).

d.c. 'Salih-Amel İşleme/Yararlı İş Yapma' İlkesinin Kaliteli Zaman Geçirme, Güzel Davranışlar Sergileme ve Sosyalleşmeye Destek Olması

Asr Suresi'nde insanın zamanını verimli ve faydalı geçirmesine katkı sağlayacak ikinci husus salih amel/iyi ve yararlı işler yapmak şeklinde ifade edilmiştir. Bu husus, imanın dışa yansımaları ve temel gereği olan davranışlar bütünüdür. İman, bireyin Allah'a olan güven ve umudunu sayesinde güzel şeyler yapabilme becerisine katkı sağlamaktadır ki bu da ancak iyi, güzel ve yararlı işlerle ortaya konabilmektedir. Dolayısıyla imanın bir sonucu olarak işlenen salih amel/iyi, güzel ve yararlı işler yapmak, bireyin zamanını verimli değerlendirmesine imkân sağlamaktadır. Surede iman etmekten sonra salih amelin yer alması, bu ikisinin birbirini tamamlayan unsurlar olduğunu göstermektedir; ayrıca, salih amel işlemek, imanlı bireyin kendi sorumluluk ve kararlarını alabileceğinin bir göstergesidir. Zira salih amel, sıradan bir davranış biçimi değil, bir amaç taşıyan yönü ile öne çıkmaktadır. Bunu sağlamada da iman son derece önem arz eder. Allah'a iman ile kişinin temel amacı, O'nun rızasını kazanacak davranışlar sergilemektir. Özetle, birey yapacağı iyi, güzel ve yararlı işi Allah'ın rızasına uygun bir niyetle gerçekleştirecek şekilde yapar. Sonuç olarak da bireyin gerçekleştirdiği iyi niyetli ameller onun zamanını iyi değerlendirmesine imkân sağlarken bireyin ahirette ziyandan kurtulmasına vesile olmaktadır (Okuyan, 2022: 1527).

Salih amelin imanın ayrılmaz parçası ve yansımaları oluşu, sosyal öğrenmede birey için önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal öğrenme, özellikle çocuk ve gençlerin etkileneceği etkili öğrenme biçimidir. Çocukluk döneminin davranış kazanımında taklit, gençlik döneminde de özdeşim örnekleri vasıtasıyla sosyal öğrenme süreci gerçekleşir (Ataç, 1991: 309-310). Çevresinde model aldığı aile bireyleri veya yetişkin kişilerin davranışları çocuk için zamanla daha da önem kazanır. Bireyin topluma katılması, yararlı ve üretken bir yurttaş olması, toplumun geçerli olan normlarını benimsemesi gibi özellikleri taşıyan sosyalleşme (Cevizci, 2010: 464) de sosyal öğrenmenin bir parçasıdır. Sosyalleşme ve topluma uyum sağlamada etkili olabilecek sosyal öğrenme sürecinde, özellikle çocuk ve

gencin etrafında bulunanların salih amel/iyi, güzel ve yararlı işleri gerçekleştirmesi çok önemlidir. Çünkü salih amel/iyi ve yararlı işler yapmak, bireyin becerilerini keşfetmesine, daha önce yaptığı davranışlarla ilişki kurarak yeni, iyi ve güzel davranışlar yapmasına imkân sağlayabilir.

d.d. ‘Hakkı Tavsiye Etme’ İlkesinin Verimli Zaman Geçirme, Sağlıklı Sosyal İlişkiler Kurma ve Sosyal Sorumluluk Bilinciyle Davranmaya Destek Olması

Sosyal bir varlık olan insan, diğer insanlar ve canlılarla etkileşim içerisindedir. Toplumsal hayatta inanan insanların birbirlerini hakka yani doğru olana yönlendirmesi ve buna dair birbirlerine tavsiye ve telkinlerde bulunmaları olağandır. Bu ise insanların sağlıklı ilişkiler kurarak sağlam bir toplumun temellerini inşa etmelerine de etki etmektedir. Bireylerin birlikte geçirdikleri zamanın niteliği, sağlam toplum temellerinin atılmasında belirleyicidir. Asr Suresi’nde Allah, insanoglunun zarardan kurtulması için ona sosyal yönden de katkı sağlayacak şekilde “hakkı birbirlerine tavsiye etme...”[si] yönünde telkinde bulunmaktadır; “hakk” kavramı ise “batıl”ın zıttıdır ve Allah tarafından insanlara yapmasını emrettiği bütün değerlerin ortak adıdır (Okuyan, 2015: 449).

Hakkı, doğru olanı, tavsiye etmek bireylerin birbirlerine karşı sosyal sorumluluk bilinciyle davranmalarını sağlar. Herkesin birbirini gözettiği, haklarını koruduğu, birbirine doğru ve geçerli olan kuralları hatırlattığı ve bunları uyguladığı bir sorumluluk bilinci ile güvenilir bir toplumun oluşumu mümkündür. Bir başka ifadeyle, hakkı tavsiye etmek, insanları doğru olana yönlendirmektedir ve insanların toplumda barışı ve güveni sağlayıcı kuralları uygulamalarına sebep olacağı için emniyetli bir toplumun oluşmasına da olanak sağlayabilir. Hakkı tavsiye etme ilkesi, aynı zamanda bireyin imanının gereği olarak onu salih amele/iyi ve yararlı işlere sevkedecek yönde motive eder. Bu nedenle hakkı tavsiye etmek, sadece dini açıdan doğru ve gerçeği hatırlatmak olmayıp bireylerin güven ortamına sahip, dürüstlük, samimiyet gibi değerleri benimsemiş bir toplum içerisinde yaşayabilmeleri ile de bağlantılıdır. Böylesi toplum da ancak sağlıklı bir dini hayatın varlığı ile mümkündür. Surede bahsedilen bu ilkelerle oluşan böyle bir toplum içinde bulunan bireyler de zamanlarını iyi değerlendirebilecek bir bilince daha kolay sahip olabilirler.

d.e. ‘Sabrı Tavsiye Etme’ İlkesinin Problem Çözme Becerisi Kazandırmaya Destek Olması

Asr Suresi’nin son kısmında Allah, hakkı tavsiye ile birlikte sabrı

tavsiyeyi de öğütlemektedir. Çünkü sabır, insanın şikâyet etmeden içtenlikle her türlü zorluğa dayanmasını, direnmesini ve onunla başa çıkmak için mücadele etmesini gerektiren aktif psikolojik bir süreçtir (Özer, 2020: 178). Bir başka ifadeyle sabır, bir zorluk, sıkıntı veya sorun karşısında bireyin öfke ve isyan duygusuna kapılmadan, şikâyet ve serzenişte bulunmadan içinde bulunduğu durumu sakin ve soğukkanlı bir şekilde karşılamasıdır. Kısacası, bireyin güçlü ve dirençli olması, olayların sonunu beklemesi, telaş ve aceleye kapılmamasıdır (Hökelekli, 2000: 117). Dolayısıyla sabır, bireyin manevi zenginliğini artıran değerlerden birisi olup sabır sayesinde insan, öfkesini daha kolay kontrol edebilir; fevri davranışlardan sakınabilir ve imkânı nispetince yanlışları hoş görebilir (Nazıroğlu, Gün, Kılıç & Kaya, 2016: 245-246). Sabrın bu özellikleri dikkate alındığında, Asr Suresi'nde bireylere hakkı tavsiye etmenin akabinde sabrı tavsiye etmenin öğütlenmesi, bireyin hayatının her aşamasında kendisini olumsuz yönde etkileyebilecek iç ve dış engellerle mücadele etme gücünü kazanmasına katkı sağlayabilecek bir özelliğe sahiptir.

Sabır, bir manevi destek unsuru olarak bireyin öz benliğinin kontrolünü sağlamasına, zorluklara göğüs gererek acıyı, afeti yumuşaklık ve sükunetle karşılamasına, zorlayıcı ya da beklenmedik durumlarda ruhsal çöküntü ve gerilemeye düşmeden sükunet, iyimserlik, hoşgörülülük ve ümitle davranarak çözüm arayışına ulaşmasına yardım edebilir. Zira sabrı Hz. Muhammed'in yaşanan zorluk ve sıkıntı anında, o esnada gerçekleştirilmesi gereken tutum ve davranış olarak ifade etmesi (Buhari, Cenaiz 34), sabrın bu yönlerinin dini bir delili niteliğindedir. Sabır, yaşanan olayın zorluk ve sıkıntılı anında sergilenirse işlevsel olabilir. Bunun gerçekleşmesindeki ön aşama olarak Asr Suresi'nde bilişsel ve davranışsal açıdan sabrı harekete geçirecek şekilde hakkı da tavsiye etmenin öğütlenmesi, sabrın işlevselliğini artıracak ve güçlendirecek bir durumdur. Zaten sabır, olay anında gösterildiğinde fonksiyonellik kazanır, öncesinde de kendisini hazırlayacak bireysel dinamiklere ihtiyaç duyar. Surede de belirtildiği gibi hak ile birlikte sabrın tavsiye edilmesi, insanın hayatında gerek zamanını kaliteli geçirmesine gerekse yaşadıkları karşısında olumsuzlukları aşarak kendisi için huzurlu bir ortam oluşturmaya katkı sağlar.

Asr Suresi'nde manevi destek unsuru olabilecek sabır konusu, bireyin problem çözme becerisini geliştirip probleme dayalı veya problem temelli öğrenmesine de katkı sağlayabileceği için ayrı bir değere sahiptir. Problem temelli öğrenmede, bireyin problemi tanıması, kavraması, problemle ilgili bilgileri toplaması, sorunun kaynağına inme ve çözüm yollarını bulma ile sorunu çözme çabası (Kılınc, 2007: 566), sabrı gerek-

tiren bir durumdur. Problem temelli öğrenme, hayat boyu öğrenme sürecinde örgün eğitimde de öğretmen tarafından yapılacak uygulamalarla bireyin öğrenmeyi öğrenme becerisini geliştirmede de etkili olabilecek bir öğrenme çeşitidir (Kılınç, 2007: 563).

Özetle, surede belirtilen ilkelerin sıralaması, insanın hem zaman algısına olumlu yönde etki etmekte hem de problem çözme becerisini geliştirecek olan verimli öğrenmeyi de sağlamaktadır. Topalarmak gerekirse, iman, aşkın bir varlığa inancı gerektirdiğinden bireyin hayatına katacağı manevi değerler sayesinde kişinin kaliteli ve sorumluluk bilinciyle davranmasını sağlar. Bu da bireyin her anını daha iyi değerlendirmesine ve aktif öğrenmesine katkıda bulunur. Salih amel/iyi ve yararlı işler yapmak, imanın pratik boyutunu ortaya koyan ve öğrenilen hususların hayata geçirilmesi ile de bağlantılı bir ilke olarak değerlendirilebilir. Hakkı tavsiye etmek, sosyal bir varlık olan insanın toplum içinde imanını düzgünce yaşamasına ve iyi işler gerçekleştirmesine vesile olabilir. Sabrı tavsiye etmek de bütün bu ilkelerin gerçekleştirilmesinde yaşanabilecek zorluk ve engellere karşı direnç gösterip onları aşmada kişinin gücünü toplarlamasına destek olacak özelliğe sahiptir.

Dolayısıyla, zikredilen diğer ilkelerin dinamik boyutunu ve sürdürülebilirliğini sabrı tavsiye etme ilkesi oluşturabilir. Bu nedenle, Asr Suresi'nde yer alan dört ilke, hem birbiriyle ilişkilidir hem de var olan özellikleri ile insanın zamanını kaliteli geçirmesine yardımcı olurken aktif problem çözme becerisine de katkı sağlar.

S o n u ç

Kur'an-ı Kerim'in 103. suresi olan Asr Suresi, insanoğlunun hayatını değerlendirmesi ve kaliteli zaman geçirmesi açısından yaşamı boyunca öğrenmesi ve uygulaması gereken dört temel ilkeye dikkat çeker. Bu ilkeler, Allah'ın inanan birey için öğrensini diye öğütlediği hususlar olup onun hayatını etkileyecek niteliklere sahiptir. İlk sırada yer alan iman etmek, sadece dini bir emir değildir; insanın aşkın bir varlık olan Allah ile ilişkisi çerçevesinde güvenli birey ve toplumun oluşumunda etkili bir davranıştır. İman sayesinde insan, Allah'ın kendisine şah damarından daha yakın olduğu inancıyla başta yaratıcısına ve diğer varlıklara karşı sorumluluk bilinciyle davranmaya özen gösterir ve zamanı iyi değerlendirerek her yaşta ve her ortamda aktif ve verimli öğrenmenin önemini kavrar. İkinci sırada salih amel/iyi ve yararlı işler yapmak gelmektedir. Birey yaptığı yararlı eylemler sayesinde iman gereği gibi davranır ve bu da öğrenilen şeylerin güzel eylemlerle hayata geçirilmesi anlamına geldiği için güvenli bir toplum yapısının oluşumuna katkı sağlar. Sosyal

bir varlık olarak insan, topluma katılırken ve toplumla uyumlanırken surede yer alan üçüncü ilke olan hakkı tavsiye ilkesini de yerine getirecektir. Aynı zamanda tüm bu süreçler içerisinde surede yer alan bir diğer ilke olan sabrı tavsiye sayesinde karşılaşılabileceği zorluklara göğüs gerebilecek ve öğrendiklerini kendi hayatında da uygulayarak kaliteli bir hayat ve zaman geçirmeyi başaracaktır. Dolayısıyla, bu dört ilkeyi dikkate alan inanan birey, içinde bulunduğu zamanda zarara uğrayan insan grubunda değil de zamanını iyi yönetebilen ve kaliteli bir yaşam süren insan topluluğunda yer alacaktır.

Kaynaklar

Ataç, F. (1991). *İnsan yaşamında psikolojik gelişim*. İstanbul: Beta Yayınları.

Ayten, A. (2015). *Din ve sağlık*. İstanbul: Marmara Akademi Yayınları.

Bülteni, T. H. (2022). Hanehalkı bilişim teknolojileri (bt) kullanım araştırması, 2021. <https://data.tuik.gov.tr>.

Cevizci, A. (2010). *Eğitim sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.

Çoştı, F. (2019). Modernite ve zaman algısı. [içinde] *Uluslararası Ekonomik, Toplum ve Kültür Sempozyumu* (s. 52-61). Ed. Nazan Kahraman (Aralık 2019). Ankara: Kibatek.

Erikson, E. (1987). *Childhood and society*. London: Paladın Grafton Books.

Güler, N., Bayzan Ş. & Güneş H. (2016). İnternette çocuklara yönelik riskler ve ailelerin bilinçlendirme faaliyetlerindeki rolü. *10. Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Sempozyumu* (s. 1-11). Rize.

Hökelekli, H. (2000). *Psikoloji, din ve eğitim yönüyle insani değerler*. İstanbul: Dem Yayınları.

Kandemir, F. (2021). Kur'an ve sünnet bağlamında zaman yönetimi, *Marifatname*, 8(2), 413-429.

Kayadibi, F. (2020). *Zamanı değerlendirme açısından hayat boyu öğrenme*. İstanbul: Cinius.

Kılınç, A. (2007). Probleme dayalı öğrenme. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(2), 561-578.

Koca, B. E. & Tunca M. Z. (2020). İnternet ve sosyal medya bağımlılığının öğrenciler üzerindeki etkilerine dair bir araştırma. *Alanya Akademik Bakış Dergisi*, 4 (1), 77-103.

Mehmedoğlu, U. A. (2013). *İnanç psikolojisine giriş*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Mevdudi, E. A. (1991). *Tefhim'ul Kur'an*. (çev. M. H. Kayani, A. Ünal, N. Şişman, H. Aktaş, Y. Karaca & İ. Bosnalı). İstanbul: İnsan

Yayınları.

Nazıroğlu, B., Gün, A., Kılıç, A. & Kaya, F., (2016). Sabır. [içinde] *Teoriden Pratiđe Değerler Eđđitimi* (ss. 245-246). Ed. M. Köylü. Ankara: Nobel Akademi Yayınları.

Okuyan, M. (2022). *Kur'an, meal-tefsir*. İstanbul: Haliç Üniversitesi Vakfı Yayınları.

Özburun, N.(2016). *Haız ve hıız çağında insan ilişkileri*. İstanbul: Hayat Yayınları.

Özer, B. (2020). Sabır. [içinde] *Etik ve insani değerler* (ss. 177-190). Ed. C. Yaşaroğlu & H. F. Ergül. Ankara: Nobel Akademi Yayınları.

Özer, S. (2005). İslam düşüncesinde kutsal (zaman) kavramı: Ritüeller/kutlamalar örneği. *İslami Araştırmalar Dergisi*, 18(3), 305-322.

Sayar, K. (2020). *Rubun derin yaraları*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Sayar, K.(2007). *Yavaşıla*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Şener, A., Sofuoğlu, C. & Yıldırım, M. (2020). *Yüce Kur'an açıklamalı - yorumlu meali*. İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları.

Yazır, H. (tarihsiz). *Hak dini Kur'an dili-9*. İstanbul: Azim Yayıncılık.